TAKOMILLASHUV BOSQICHIDAGI ERKIN KURASHCHILARNING TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIGINI MUSOBAQA FAOLIYATI ASOSIDA BAHOLASH

Dehqonov Abdulaziz Ilhomjon o‘g‘li
FarDU, jismoniy madaniyat va sport faoliyati fakulteti, yakkakurash sport turlari nazaryasi va uslubiyoti kafedrasi o‘qituvchisi, dotsent

Annotatsiya. Ushbu tezisda takomillashuv erkin kurashchilarning texnik-taktik tayyorgarligini musobaqa faoliyati asosida baholash masalalari o‘rganiladi. Kurashchilarning hujum va himoya harakatlari, texnik usullardan foydalanish samaradorligi, taktik moslashuvchanligi hamda bellashuv davomida yuzaga keladigan vaziyatlarga munosabati tahlil qilinadi. Musobaqa kuzatuvlarini tizimlashtirish va natijalardan individual mashg‘ulot dasturlarini takomillashtirishda foydalanishning pedagogik ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: erkin kurash, musobaqa faoliyati, texnik-taktik tayyorgarlik, nazorat, hujum, himoya, taktik moslashuvchanlik, sport natijasi.

Kirish. Erkin kurashda sportchining texnik-taktik tayyorgarligi bellashuv davomida turli vaziyatlarni to‘g‘ri baholash, samarali usulni tanlash va uni raqib qarshiligiga qaramasdan amalga oshirish qobiliyatida namoyon bo‘ladi. Mashg‘ulotlarda texnik usullarni muvaffaqiyatli bajarish sportchining musobaqada ham xuddi shunday natijaga erishishini har doim ham kafolatlamaydi. Chunki musobaqa sharoitida raqibning qarshiligi, vaqt cheklovi, hisobdagi farq va bellashuv dinamikasi texnik-taktik qarorlarning amalga oshirilishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, musobaqa faoliyatini tizimli kuzatish sportchining haqiqiy tayyorgarlik darajasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Musobaqa tahlili orqali samarali texnik usullar, taktik xatolar, hujumni boshlash va yakunlash xususiyatlari hamda sportchining turli vaziyatlarga moslashish darajasini aniqlash mumkin.

Tadqiqotning maqsadi takomillashuv bosqichidagi erkin kurashchilarning texnik-taktik tayyorgarligini musobaqa faoliyati asosida baholash mezonlarini ishlab chiqish va olingan ma’lumotlardan mashg‘ulot jarayonida foydalanish yo‘llarini asoslashdan iborat.

Metodlar. Tadqiqot doirasida ilmiy-uslubiy manbalarni o‘rganish, musobaqa bellashuvlarini pedagogik kuzatish, texnik-taktik harakatlarni qayd etish va qiyosiy tahlil qilish metodlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Kuzatuv jarayonida hujumga o‘tish holatlari, muvaffaqiyatli va samarasiz hujumlar, himoya harakatlari, qarshi hujumlar hamda texnik xatolar qayd etiladi. Shuningdek, sportchining bellashuvning turli bosqichlarida taktik rejaga rioya qilishi va vaziyat o‘zgarishiga mos qaror qabul qilishi baholanadi.

Natijalarni tahlil qilishda texnik harakatlarning miqdoriy ko‘rsatkichlari sifat ko‘rsatkichlari bilan birgalikda o‘rganiladi. Masalan, hujumlar soni ularning muvaffaqiyat darajasi bilan, himoya harakatlari esa raqib hujumlarini bartaraf etish samaradorligi bilan taqqoslanadi. Bunda sportchilarning vazn toifasi, tayyorgarlik darajasi va bellashuv sharoitidagi farqlarni hisobga olish zarur.

Natijalar. Musobaqa faoliyatini baholashning metodik tahlili texnik-taktik nazoratda uchta asosiy yo‘nalishni ajratish imkonini beradi. Birinchi yo‘nalish texnik harakatlarning natijadorligini aniqlashdir. Bunda sportchi tomonidan qo‘llanilgan usullar, ularning muvaffaqiyatli yakunlanishi, takroriy xatolar va hujumlarni tashkil etish sifati baholanadi. Ushbu ma’lumotlar sportchining qaysi texnik usullardan samarali foydalanayotganini aniqlashga yordam beradi.

Ikkinchi yo‘nalish taktik qarorlarni baholashdan iborat. Bunda sportchining raqib harakatlarini oldindan anglash, qulay hujum vaziyatini yaratish, hisob va vaqt sharoitiga mos harakat qilish hamda zarur holatlarda taktik rejani o‘zgartirish qobiliyatiga e’tibor qaratiladi. Mazkur ko‘rsatkichlar sportchining bellashuvni boshqarish darajasini tavsiflaydi.

Uchinchi yo‘nalish himoya va qarshi hujum faoliyatini tahlil qilishni qamrab oladi. Raqib hujumlariga qarshi ko‘rilgan choralar, himoyadan hujumga o‘tish tezligi va qarshi hujumlarning natijadorligi sportchining texnik-taktik imkoniyatlarini baholashda muhim mezon hisoblanadi.

Ushbu yo‘nalishlar asosida shakllantirilgan nazorat ma’lumotlari sportchining individual texnik-taktik profilini tuzish uchun xizmat qilishi mumkin. Profil orqali kuchli jihatlar, takomillashtirilishi lozim bo‘lgan harakatlar va mashg‘ulotlarda ustuvor e’tibor qaratiladigan vazifalar belgilanadi. Mazkur yondashuv nazorat natijalarini amaliy mashg‘ulot qarorlari bilan bog‘lash imkonini beradi.

Muhokama. Musobaqa faoliyatini tahlil qilishning asosiy afzalligi sportchining texnik-taktik imkoniyatlarini tabiiy raqobat sharoitida baholash imkoniyatidir. Biroq bitta bellashuv natijasiga asoslanib, sportchining umumiy tayyorgarligi haqida qat’iy xulosa chiqarish to‘g‘ri emas. Natijaga raqibning mahorati, bellashuvning borishi, taktik vaziyat va boshqa omillar ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli kuzatuvlarni bir nechta bellashuv davomida olib borish va natijalarni o‘zaro taqqoslash maqsadga muvofiq.

Murabbiy tomonidan tuzilgan tahliliy qaydlar mashg‘ulot jarayonini individuallashtirishga yordam beradi. Masalan, hujumlarni yakunlashda xatolarga yo‘l qo‘yadigan sportchi uchun texnik aniqlik va usulni yakunlashga yo‘naltirilgan mashqlar, taktik vaziyatni baholashda qiynaladigan sportchi uchun esa o‘zgaruvchan sharoitdagi vaziyatli mashqlar tanlanishi mumkin. Bunda nazorat natijalari sportchining jismoniy va funksional tayyorgarligi bilan ham bog‘liq holda talqin qilinishi lozim.

Xulosa. Takomillashuv bosqichidagi erkin kurashchilarning texnik-taktik tayyorgarligini musobaqa faoliyati asosida baholash sport mahoratini rivojlantirishning muhim metodik yo‘nalishidir. Hujum, himoya, qarshi hujum va taktik qarorlarni kompleks tahlil qilish sportchilarning individual imkoniyatlari hamda takomillashtirilishi zarur bo‘lgan jihatlarini aniqlashga yordam beradi. Musobaqa kuzatuvlarini muntazam tashkil etish va ularning natijalarini mashg‘ulot mazmuniga tatbiq etish texnik-taktik tayyorgarlikni takomillashtirish uchun ilmiy-uslubiy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bompa, T. O., Buzzichelli, C. *Periodization: Theory and Methodology of Training*. Human Kinetics.

2. Platonov, V. N. *Sistema podgotovki sportsmenov v olimpijskom sporte. Obshchaya teoriya i yeye prakticheskiye prilozheniya*. Kiyev: Olimpiyskaya literatura.

3. Erkin kurash bo‘yicha musobaqa qoidalari va sport mashg‘ulotlari nazariyasiga oid ilmiy-uslubiy manbalar.